

recenze

Vladimír Naxera
Sandra Štollová
Jaroslav Bílek
Jana Lasicová a Marek Mutňan

Vladimír Naxera***Bosna a Hercegovina jako konsociační demokracie. Analýza aplikovatelnosti Lijphartova modelu****BAUEROVÁ, Helena: 2013. Praha: Metropolitan University Prague Press.*

Bosna a Hercegovina patří mezi země, které se mezi českými odborníky z oboru politologie, historie nebo mezinárodní vztahy těší poměrně značné popularitě. Zejména díky specifické historii Bosny a Hercegoviny, díky rozsáhlému konfliktu, který zemi poznal v letech 1992–1995 a díky unikátnímu politickému systému, který vznikl v rámci řešení tohoto konfliktu, můžeme v rámci české tvorby nalézt celou řadu odborných knižních i časopiseckých textů zabývajících se různými aspekty historie nebo politiky této země. Nalezneme jak obecné přehledy bosenské historie (Šesták a kol. 2009; Hladký 1996; Hladký 2005), tak texty zaměřené na konkrétní témata – na unikátní bosensko-hercegovský politický systém (Hricová [Bauerová] 2008; Kasum 2006) nebo na válečný konflikt a následný vývoj bezpečnostní situace a některých jejích aspektů (Cabada 2007; Kasum 2007; Majerčík 2006; Prtina 2006; Stojarová et al. 2010 a další). Existující texty jsou v mnoha případech spíše popisné a bosensko-hercegovskou realitu neanalyzují na základě jasně vymezeného teoretického základu (byť výjimky samozřejmě existují). O to potěšitelnější je nová publikace Heleny Bauerové z Metropolitan univerzity v Praze, která je dalším textem zaměřeným na politický systém této země, nyní ale zkoumaným ze zřetelně vymezených teoretických pozic – prostřednictvím modelu konsociační demokracie Arendta Lijpharta. Tento model, který je spojen s vnitřně rozdělenými či segmentovanými společnostmi, byl prvotně zkoumán zejména v souvislosti s některými západoevropskými zeměmi (například Nizozemskem, Belgií nebo Švýcarskem) a dostalo se mu mnoha ohlasů, pozitivních i značně kritických. Bosna a Hercego-

vina je s modelem konsociační demokracie spojována díky podobě ústavy zavedené po podepsání mírové dohody v Daytonu v roce 1995.

V tomto okamžiku je třeba připomenout, že Lijphart svoji původní teorii konsociační demokracie, která fungovala v některých specifických kontextech spojených se segmentovanými společnostmi, později přetvořil do podoby jakési „velké teorie“, tzv. konsensuální demokracie, která měla být aplikovatelná na všechny státy bez ohledu na jejich vnitřní segmentaci. Zejména tento model se stal později terčem rozsáhlé kritiky (viz např. Sartori 2001 nebo v českém prostředí Novák 2001). Helena Bauerová se ve své publikaci s touto kritikou ztotožňuje (s. 8) a v publikaci důsledně využívá koncept demokracie konsociační, nikoli konsensuální.

Autorka v práci počítá s některými prvky, které nebyly součástí původního Lijphartova konceptu, ale objevily se při aplikaci konceptu konsociační demokracie v závěru 20. století. Jde zejména o roli mezinárodního společenství při zavádění konsociačního modelu a jeho uvádění v život, stejně tak o předpoklad postupného uvykání elit na nově zavedený model, který byl výrazně odlišný od podoby doposud existujícího politického systému.

Recenzovaná publikace je s výjimkou úvodu a závěru rozdělena do dvou částí – první teoretické, ve které je dostatečně robustně představen Lijphartův model konsociační demokracie, a druhé, ve které je prostřednictvím tohoto modelu posuzován politický systém Bosny a Hercegoviny a jeho fungování. Tato část, která je jádrem práce, začíná okamžikem přijetí Daytonske mírové dohody. Autorka po představení textu mírové smlouvy přistupuje k charakteristice ústavní a institucionální podoby Bosny a Hercegoviny a také jejich dvou federálních jednotek – Republiky srbské a Federace Bosny a Hercegoviny, včetně ústavních změn, které proběhly po přijetí ústavy. V následujících pasážích se soustředí na analýzu reálného fungování politického systému podle typických znaků konsociačního modelu. Nejprve je představeno segmentové rozdělení bosensko-hercegovské společnosti a vývoj tohoto rozdělení, dále autorka pokračuje otázkou politických elit (jak elit tří konstitutivních národů Bosny a Hercegoviny, tak elit mezinárodních, které v bosenské politice představují klíčové aktéry, zejména kvůli složitosti nastaveného politického systému, který nebyl v mnoha ohledech schopen fungovat bez zásahů a regulace ze strany mezinárodního společenství, zejména ze strany Úřadu vysokého představitele) a také otázkou voleb a jejich proporčnosti a způsobu uzavírání vládních koalic, s čímž úzce souvisí i analýza vývoje stranického systému. Autorka dále neopomíjí ani substátní úroveň fungování politického systému (regionální a lokální) a analýzu projevů konsociační demokracie na těchto úrovních. Analýza fungování konsociační demokracie je zakončena tématem, které je v bosenském případě vedle důležité – vlivem mezinárodního prostředí na fungování demokratického modelu v zemi. Ostatně angažovanost mezinárodního společenství v zemi zakotvuje již Daytonska dohoda. Autorka v tomto ohledu dobře zachycuje skutečnost, že vliv mezinárodního společenství po podpisu mírové dohody neklesal (jak bylo mnohými očekáváno),

ale naopak stoupal, přičemž v mnohých případech se rozhodování a jejich výkon vzdalovaly bosensko-hercegovským politickým elitám, jelikož byly prováděny Úřadem vysokého představitele. I proto bývá někdy země označována za mezinárodní protektorát. Jedním z důsledků tohoto stavu je podle autorky oslabení federální vlády a posílení lokálních identit vázaných nikoli na stát jako celek, ale na konstitutivní národy – protektorátní správa má za následek institucionalizaci etnického rozdělení (s. 93).

Ve výsledku autorka dochází k přesvědčení, že zatímco ústava Bosny a Hercegoviny a po zásahu Úřadu vysokého představitele i ústavy obou federálních jednotek zavádějí ve všech ohledech politický systém, který odpovídá Lijphartovu modelu konsociační demokracie, reálné fungování politiky je značně odlišné (s. 103). Konsocialismus nebývá uplatňován v praxi, prvky konsociační demokracie navíc brání hladkému vývoji politického systému. Hlavní příčinou je podle autorky (s. 103) zavedení konsocialismu v důsledku nikoli přirozeného vývoje, ale v důsledku přijetí diktátu politickými elitami, které několik let před tím samy rozpoutaly konflikt (s. 103). Autorka zajímavě ukazuje nefunkčnost jednotlivých prvků konsociačního modelu v praxi. Patrné je to v případě politických elit (s. 104), které nejsou schopné nalézt schodu byt' na základních hodnotách a orientují se na prosazování partikulárních zájmů. Z elit všech tří konstitutivních národů se pravděpodobně pouze elita Bosňáků orientuje na dosažení konsensu a zachování celistvosti Bosny a Hercegoviny, což je podle autorky motivováno především neexistencí blízkého státu, ke kterému by se mohla bosňácká část státu připojit (s. 104).

Recenzovaná kniha se vyznačuje srozumitelnou strukturou a jasnou aplikací a představením (ne)funkčnosti Lijphartova modelu v bosensko-hercegovské praxi. Autorka si správně všímá především rozdílů mezi ústavním předpokladem a reálným fungováním politiky. Jistou kritikou připomínku musím vznést zejména proti pasážím, ve kterých se autorka věnuje segmentovému rozdělení bosensko-hercegovské společnosti. Rozdělení společnosti na tři segmenty autorka na několika místech práce (např. s. 38 nebo 58) odvozuje primárně od náboženských rozdílů. Ty jsou brány jako určující. Nikoli tedy odlišnost národnostní, ale konfesní. Největším problémem tohoto východiska, které nemusí být všemi odborníky přijímáno, spatřuji v jeho zcela nedostatečné argumentaci. S tím souvisí i terminologické nejasnosti a nejasnosti vazeb mezi náboženstvím, národem a etnicitou. Terminologické a teoretické zpřesnění a argumentační prohloubení pasáží věnovaných segmentům společnosti by zvýšilo kvalitu publikace. Z formálního hlediska je ještě třeba konstatovat, že v práci se vyskytují gramatické a také stylistické problémy v ne úplně zanedbatelné míře, což mírně snižuje čtenářskou atraktivitu textu. I přes tyto kritické postřehy je možné publikaci považovat za konzistentní a dobře strukturované představení (ne)funkčnosti jednoho z klasických politologických modelů v konkrétním kontextu.

Další použité zdroje

CABADA, Ladislav (2007): Rozpad a budování státu: případová studie Bosny a Hercegoviny. In: Waisová, Šárka a kol. *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 103–122.

HLADKÝ, Ladislav (1996). *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno: Doplněk.

HLADKÝ, Ladislav (2005): *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

HRICOVÁ [Bauerová], Helena (2008): Bosna a Hercegovina. Země neslučitelných nacionalismů? In: Cabada, Ladislav a kol. *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomia, s. 282–301.

KASUM, Damir (2006): Vývoj politického systému Bosny a Hercegoviny po Daytonu a jeho současná podoba. *Středoevropské politické studie jaro–léto/2006*.

KASUM, Damir (2007): Etnický konflikt v Bosně a Hercegovině. In: Šmíd, Tomáš a Vaďura, Vladimír (eds.): *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 81–110.

MAJERČÍK, Lubomír (2006): ICTY a souzení válečných zločinů. *Středoevropské politické studie jaro–léto/2006*.

NOVÁK, Miroslav (2001): *Jakou demokracií pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

PRтина, Srdjan (2006): Uprchlíká otázka Bosny a Hercegoviny. *Středoevropské politické studie jaro–léto/2006*.

SARTORI, Giovanni (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství.

STOJAROVÁ, Věra et al. (2010): *Security Perspectives on the Western Balkan Countries*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

ŠESTÁK, Mirloslav a kol. (2009): *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Sandra Štollová

Období nesvobody

TAUCHEN, Jaromír a SCHELLE, Karel (eds.) (2014): *Ostrava: KEY Publishing, s.r.o.*

Publikace *Období nesvobody* představuje jeden z výsledků stejnojmenné konference, kterou uspořádala v březnu roku 2014 Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci s Evropskou společností pro právní dějiny a Moravským zemským archivem. U příležitosti výročí 75 let od okupace Československa německou armádou a následného vyhlášení protektorátního režimu se na konferenci sešlo na šedesát historiků z akademických a dalších historicko-právních pracovišť z České republiky i Slovenska. Výsledkem setkání je předkládaná publikace, kopírující tematicky strukturu konference a obsahující (vzhledem k původnímu nemalému počtu) polovinu příspěvků prezentovaných na konferenci.

Zhodnotit sborník obsahující takto velké množství příspěvků je pro recenzenta vždy obtížnou záležitostí, která je navíc dále ztížena otázkou, jakou metodu hodnocení zvolit. V případě adekvátního posouzení všech příspěvků by totiž rozsah hodnocení zřejmě nesplňoval kritéria recenze v odborném časopise, naopak varianta zhodnocení pouze několika vybraných příspěvků zase vyvolává otázku ohledně kritérií jejich výběru (a v každém případě je vždy vůči části přispěvatelů nespravedlivá). Kompromisní cestou tedy snad může být pokusit se vnímat sborník jako celek a hodnotit ho se zaměřením na jeho oborový přínos, kompatibilitu jednotlivých příspěvků a celistvost tématu s ohledem na typ publikace a pozadí jejího vzniku.

Začněme nejprve s představením struktury a uspořádání knihy. Publikace je členěna do tří tematicky provázaných částí: první část sleduje období tzv. Druhé